

Kun aseet puhuvat on kiintoisa arvio kahden erilaisen maan poliittisen väkivaltakoneiston valankäytöstä valtion sisäisen kaktiajaon ja sisällissodan tilanteessa. Jukka Kekkonen haluaa tutkimuksellaan avata näköalaa ver-

tailevan oikeushistorian mahdollisuuksiin syvemmän ymmärryksen saamiseksi eri puolilla maailmaa koko ajan toteutuvien sisällissotien sisäiseen logiikkaan. Ehkä tietoisuus väkivaltakoneiston samankaltaisuudes-

ta erilaisissakin yhteiskunnallisissa oloissa auttaa myös selkiinnyttämään konflikteihin puutumisen mahdollisuuksia ja ymmärtämään niiden kehityksellistä vaihetta. Ehkä kirjaa voisi lukea myös rauhan kirjallisuutena!

Antti Eskolan vanhuus

MATTI VIRTANEN

Itse asiassa paras pelkistys elokuussa ilmestyneen uutuuden rakenteesta ja sisällöstä on Touko Hujasen ottama hieno mustavalkoinen valokuva Antti Eskolan kasvoista kirjan etukannessa. Hahmo ei nyt tavoittele professorimaista vakavuutta, vaan olemus on rento ja vapautunut. Toisaalta kasvojen uurteet kertovat, että mies on kuvan ottohetkellä 81-vuotias ja monenlaisten vanhenemisen tuottamien huolien painama. Päällimmäinen vaikutelma kuvasta kuitenkin on fyysisen olemuksen ylittävä poikamaisen ilikikurinen terävyys.

Kannen kuvan synnyttämien vaikutelmien kolminaisuus vastaa kirjan rakennetta. Eskola käyttää ohjenuoranaan klassikkofilosofi Hegelin alun perin kehittämää teesi–antiteesi–synteesi-triadia. Samalla rakenteella Eskola sanoo tehneensä myös edellisen kirjansa. Sen teesinä on ”uskon” eli minussa on uskonnollista uskoa. Antiteesi on sama kuin kirjan nimi (”vaikka en niin kuin kirkko opettaa”), ja synteosiosaa luonnehtivat sanat ”mutta kuitenkin”, mikä tarkoittaa, että kaikesta huolimatta Eskola pitää itseään vähintäänkin kulttuurikristittynä.

Tässä kirjassa teesinä on se

helpotus, mikä vanhenemiseen ja eläkkeelle jäämisen voi liittyä, kun yksi suuri urakka on saatu valmiiksi. Antiteesinä ovat ne huolet ja murheet, jotka vanhenemiseen väistämättä liittyvät – eli millaisia kärsimyksiä loppuelämä ehkä vielä tuo mukanaan. Synteeksiksi, jolla helpotuksen ja huolen vuorottelun voisi ylittää, Eskola ehdottaa kiinnostunutta suhtautumista siihen, mitä tapahtuu, kun vanhenen, eli millaisia ennen kokemattomia ongelmia syntyy ja millaisia uusia ratkaisuja niihin joudun kehittämään. Kaikissa kolmessa suhteessa Eskola käyttää käsitteellisiä apuvälineitä ja kertoo samalla paljon siitä, mitä hänelle itselleen on tapahtunut, saadakseen lukijan vastavuoroisesti pohdiskelemaan omaan elämäänsä.

Ja tässähän Eskola onnistuu. Eskola kirjoittaa yhtä kiinnostavaa, oivaltavaa ja älykkään hauskaa tekstiä kuin aina ennenkin, ja pitää näin dialektista peiliä lukijan omille (tuleville) kokemuksille.

Eläköitymisen helpotus on vapautumista ulkoisista pakoista ja rutiineista, mutta se on vapautta jostakin. Kun kaikesta ajasta tulee omaa aikaa, se on vapautta johonkin, ja sille pitää löytää it-

Antti Eskola
Vanhuus
Helpottava, huolestuttava,
kiinnostava
Vastapaino, 2016

se sisältö – sellainen jännite, joka motivoi toimintaan.

Eskola käyttää orientoivana näkökulmana vanhaa Kurt Lewinin tutkimusta, jossa havainnoitiin katukahvilan tarjoilijan työtä. Laskuttaessaan seuruetta tarjoilija muisti hyvin, mitä kukin pöydässä istuva oli tilannut, mutta ei enää sen jälkeen, kun lasku oli maksettu. Asiakkaan tilaus synnyttää tehtävän eli jännitteen, joka vaikuttaa siihen, mitä hän muistaa. Kun asiakas on maksanut, tehtävä on suoritettu, jännite purkautuu ja muistit vapautuu uusiin tehtäviin.

Jotta vapaus johonkin voisi realisoitua, ihmisen pitäisi vanhetessaan suuntautua kesken oleviin tehtäviin, sellaisiin, joiden lasku on edelleen maksamatta. Varsin monille, kuten myös Eskolalle, yksi keskeinen jännite on omien lasten ja lastenlapsien elämän seuraaminen ja monenlainen tukeminen. Laskun maksamista vailia olevia jännitteitä voi lisäksi löytää mil-

tei mistä tahansa: mielen pohjalta uinuneista haaveista, toteutusta vailla olevista uusista harrastuksista yhtä lailla kuin pitkään mieltä kalvaneista traumaista tai selvittämättömistä asioista.

Eläkkeelle jäätyään Eskola kertoo ensin miettineensä suuntautumista kuvataiteisiin, kun ne "ovat minua aina kiinnostaneet enkä ole sillä alueella aivan lahjatonkaan", mutta sitten uskonto kuitenkin voitti. 1960-luvulla Eskola kunnostautui kirkon kriitikkona, mutta sen taakse jäi uskonnollisen kodin vaikutus. Kun akateemisen tutkijan pakkopaita ei enää rajoittanut, syntyi yli 10 vuotta kestänyt uskontoon kohdistunut jännite, joka tuotti neljä paljon myynyttä kirjaa ja sarjan viimeisen jälkeen tyyneyden, että nyt tuo lasku on maksettu.

Vanhenemiseen liittyvät huolet kohdistuvat pitkälti fyysisen ja psyykkisen suorituskyvyn vähittäiseen heikkenemiseen: liikuminen vaikeutuu, väsymys lisääntyy, muistaminen takkuilee. 80 vuotta täytettyään Eskola alkoi tavanomaisella iltalenkillään kokea voimakasta rintakipua, jonka syyksi paljastui sepelvaltimotauti. Yhdessä suonessa oli totaalinen kalkkitukos, toisessa ahtauma ja kolmannessa 70 prosentin kaventuma. Eskola kuvaa pitkään, millaista ahdistusta diagnoosi tuotti. Mutta kun hoitomuodoksi valittiin pallolaajennus ja kun lääkärit toteutivat sen mallikelpoisesti, helpotus oli suuri – mutta sen jälkeen Eskola joutui supistamaan lenkkejään ja hiljentämään niiden vauhtia huomattavasti.

Samalla Eskola tulee paljastaneeksi henkilökohtaisen salaisuuden. Kun ikää ja eläkevuosia

on nyt kertynyt tarpeeksi, Eskola kertoo aina liikuneensa paljon ja mielellään, on hiihtänyt ja hölkkännyt. Tämän Eskola on tähän saakka tietoisesti salannut, koska nykyisin jotkut yliopiston tutkijat esiintyvät fyysisistä suorituksistaan ylpeilevinä "maratonmiehinä". Eskolan mielestä intellektuellin ansioiden tulee olla aivan toisenlaisia.

Suurta huolta Eskola kantaa siitä, mitä hänelle ja hänen ikäisilleen tapahtuu silloin, jos kunto rapistuu niin, ettei enää omin voimin pääse sängystä vessaan. Eskola on kerännyt paksun pinnon lehtileikkeitä, jotka kertovat vanhusten huonosta kohtelusta niin kotihoidossa kuin laitoksissa. Nyt Eskola tarvitsee apua vielä vähän ja saa sen läheisiltään. Mutta jos avun tarve kovasti kasvaa, kohtalaisesti veroja maksa-neena Eskola haluaa päästä nimenomaan julkiseen hoitopaikkaan. Siellä hoito on kokonaisvaltaista kiinteään hintaan (85 % nettotuloista) toisin kuin monissa yksityisissä laitoksissa, joissa "palvelutuotteita" on rajattu määrä ja jokaisesta suoritteesta veloitetaan erikseen.

Monet helpotukset ja huolet johtuvat ulkoisista, objektiivisista tekijöistä, joihin ei itse voi vaikuttaa – mutta suhtautumiseen niihin voi. Vanhenemisesta voi tehdä mielekkään elämänvaiheen olemalla utelias kaikelle sille, mitä minulle nyt tapahtuu, mitä mahdollisuuksia vielä on ja mihin kaikkeen voin vielä vaikuttaa. Eskola ryhtyy kirjoittamaan tätä kirjaa oivallettuaan, "että vanhuus on minulle henkilökohtainen ja uusi havaintokohde, sillä en ole koskaan ennen ollut yli 80-vuotias." Kirjan kolmas osa kertoo, mitä kaikkea

Eskola on omasta vanhenemisestaan oppinut sekä itseään ja sukuaan tarkkailemalla että tutkimuksia ja kirjoja lukemalla.

Ja kun itse myöntää vanhuutensa, muiden luonnehdinnoista voi ilahtua. Kerran Tammelan katuja kävellessä Eskolaa vastaan tuli kaksi nuorta ja riemukkaan oloista mustalaismiestä. Eskola käveli miehiä kohti, katsoi heitä silmiin ja hymyili, koska miesten hyväntuulisuus hymyilytti. Pian Eskola kuuli selkänsä takaa kommentin: "Iloinen vanhus!" Eskola ilahtui niin, että kertoi juttua onnellisena kaikille keitä sinä päivänä tapasi.

Suurin vanhenemisen huoli on tietysti kuolema, jota koskeva jakso päättää kirjan. Eskola kavahtaa "virsikirjavanhuutta" eli uskomusta, jossa kuolema nähdään helpotuksena, vapahduksena tuonpuoleiseen maallisen elämän kärsimyksistä. Eskola ei tiedä eikä usko, onko kuoleman jälkeen mitään vai päättykö kaikki siihen, mutta sanoo olevansa senkin suhteen utelias. Lopun hetkellä sekin selviää.

Lopuksi Antti Eskola suunnittelee omia hautajaisiaan ja kehottaa muitakin näin tekemään. Niiden rohkea suunnittelu lauhduttaa kuolemanpelkoa ja oma kuolema tulee tutuksi, kun sitä mielikuvissa harjoitellaan. Toivomuksensa kannattaa saattaa myös lähiomaisten tietoon, ja heidän niitä aikanaan noudattaa, niin edesmennyt parhaiten kunnioitetaan. Omaan kuolinilmoitukseensa Eskola toivoo läheistensä valitsevan seuraavan psalmin kohdan: "Kuin kutoja minä olen kiertänyt loppuun elämäni kankaan, ja nyt minut leikataan loimilangoista irti."